



**37. ORSZÁGOS
TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI
KONFERENCIA 2025**

**Állatnévvizsgálatok Szabó Magda
regényeiben**

OTDK dolgozat

*„Keresztanyám tudott az állatok nyelvén
beszélni! ...*

*Ha leült a kanapéra vagy a fotelba, az állatok
odatelepedtek mellé. Reggelijét is megosztotta
velük, a téli szalámit nekik adta, ő pedig a
csupasz kenyeret ette. Az állatszeretet még
jobban összekötött bennünket.”*

Tasi Géza

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	4
2. Állatnévvizsgálatok a magyar névtanban	5
3. Az elemzés motivációja, szempontjai és hipotézisei	7
3.1. A gyermek- és ifjúsági regények állatnévadása	9
3.1.1. A név eredete	9
3.1.2. A névadás motivációja	10
a) Külső jegy, tulajdonság	10
b, Belső jegy	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
c) Megszólítás	11
d) Szinonima	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
e) Tisztázatlan	11
3.1.3. Nemtévesztés, névöröklés	11
3.2. További regények állatnévanyagának vizsgálata	12
3.2.1. A név eredete	12
3.2.2. A névadás motivációja	12
a) Külső jegy alapján	12
b) Belső tulajdonság.....	12
c) Megszólítás	13
d) Történelmi vagy antik névválasztás	13
e) Tisztázatlan	13
4. A névtelenség szimbolikus jelentése.....	15
5. Összegzés	20

1. Bevezetés

Dolgozatom témája a Szabó Magda regényeiben megjelenő állatnevek többszemponútú vizsgálata. A regény műfajának fogalmát tágabb szempontból értelmezem, ezért a határműfajok is részét képezik a korpuszomnak: egy versesregény és levélgyűjtemény. A kutatásom legfőbb szempontja az adattárban szereplő nevek eredet szerinti, szerkezeti és motivációs elemzése. Összesen 20 művet vizsgáltam meg, amelyben 95 adatot találtam. A gyűjtött névanyagbemutatók BUKOVICS (1983) rendszerezését követtem: 1. a név eredete, 2. a név szerkezete 3. névadás motivációja, 4. a nemtévesztés, névöröklés megjelenése a regényekben 5. névtelenség megjelenése Szabó Magda műveiben.

Kutatásom a következő részekre osztható: bevezetés, kutatástörténeti áttekintés, elemzés (a nevek eredetének és motivációjának vizsgálata, kiemelve a nemtévesztés és névöröklés jelenségét), a névtelenség megjelenése regényeiben, összegzés. A történeti áttekintés nem szándékozik átfogóan ismertetni a névtan tudományát, e részben főleg a terminológiát és az irodalmi névadás állatnevekre vonatkozó szakirodalmát szándékozik ismertetni. Az adatokat az író regényeiből, levélgyűjteményéből és versesregényéből gyűjtöttem, ezek az alkotások különböző korosztályoknak készültek. Elemzésem egyik szempontja, hogy Szabó Magda gyermek- és ifjúsági regényeinek állatnévadása eltér-e a további regényeitől, illetve megfigyelhetőek-e különleges sajátosságok e regények állatnévadásának motivációjában. A regényekben sok esetben az író nem nevezi meg a történet szempontjából lényeges állatokat, ennek a névtelenségnek is próbálom megkeresni az okát. Az onomasztika integráló diszciplína, ezért elemzésem során irodalomtudományhoz kapcsolódó szakirodalmakat is szükségesnek érzem kiemelni.

Az irodalmi névadás kutatása a magyar névtudomány egyik háttérbe szoruló területe, ám az állatnevek elemzéséről még e területen belül is ritkán készülnek tanulmányok. A korábbi kutatások leginkább Fekete István műveinek állatnévadására koncentráltak (MIZSER 1982; BUKOVICS 1983). Olyan irodalmi névadás területéhez kapcsolódó vizsgálatra, mely kizárólag Szabó Magda által adott állatneveket érinti, a magyar névtanban nem találunk példát. KUSPER JUDIT (2024) Szabó Magda három regényében szereplő személyneveket elemzi, BUDA VILLÓ KATALIN (2023a) korpusza pedig a Tündér Lala című műből kerül ki, ahol a személynevek mellett az állatnévadás motivációját is elemzi.

Úgy vélem, dolgozatom nemcsak a magyar névtan ritkábban kutatott területéhez, az állatnevek vizsgálatához való kapcsolódása miatt lényeges, hanem amiatt is újszerű, hogy egy olyan szerző, Szabó Magda állatneveinek többszemponútú elemzésére vállalkozik, akinek regényeit ebből a szempontból korábban még nem vizsgálták.

2. Állatnévvizsgálatok a magyar névtanban

KOROMPAY KLÁRA (2011: 86) az *irodalmi névadás* tudományos terminusát Mészöly Miklóst idézve „félreérthetetlen többértelműség”-nek nevezi. Valóban, amint az alábbiakból kitűnik, a kifejezés egyszerre sugall irodalomban, illetve irodalmi művekben megjelenő névadást. T. SOMOGYI (2015: 208) szerint az *irodalmi névadás* terminus szinte észrevétlenül megjelent a szakirodalomban, emiatt pontos felbukkanását nehéz megállapítani. KOROMPAY (2011: 86) szerint az *irodalmi névadás* szakkifejezés sokáig jelentette az onomasztika ezen kialakulóban lévő területének egy részét. Később különböző distinkciók is megjelentek a fogalom használatban: MIKESY SÁNDOR már 1959-ben javasolta, hogy az írók által adott nevek vizsgálatát nevezzék írói névadásnak. KORNYÁNÉ SZOBOSZLAY ÁGNES (2014: 209) úgy véli, hogy a legtöbb kutató szinonimaként használja mindkét kifejezést. MIKESYvel szemben KORNYÁNÉ az *írói névadás* terminusát egy-egy alkotói folyamatra vonatkoztatja (2014: 209).

A *névfikció* terminus bevezetése J. SOLTÉSZ KATALINhoz köthető, aki ezt a fogalmat már nem csak az irodalomra vonatkoztatta, hanem további médiumokban adott nevekre is alkalmazta (vö. J. SOLTÉSZ 1979: 152–172). Jelen terminus a kitalált nevekre is vonatkozik. Egy történelmi tárgyú műben a valós szereplők mellé fiktív karaktereket is szerepeltet az író és nevekkal látja el őket, ez a *névfikció* (J. SOLTÉSZ 1979: 171). A történelmi témájú műveknek szinte már követelménye a történelmi tényeket hétköznapi szereplőkkel színesíteni. J. SOLTÉSZ a névfikcióra hozza példának Gárdonyi Géza Egri csillagok művében Cecey Péter és Cecey Éva nevét.

Az írói névadás kutatástörténete hazánkban KOVALOVSZKY (1934) felvetésével kezdődik. KOVALOVSZKY személyneveken keresztül vizsgálta e terület problémáit. Ebben a korai időszakban csak a személynevek kutatása került előtérbe, hely- vagy állatnevekre vonatkozó kutatásokra nem találunk példákat. J. SOLTÉSZ KATALIN volt az első, aki a további névtípusokra is figyelmet fordított. 1958-as tanulmányában a hely-, állat- és egyéb névadások tanulságaira is utalt. Ezt követően KÁLMÁN BÉLA (1966) is fontosnak tartotta az irodalmi névadás helyneveinek kutatását. KÁLMÁN *A nevek világa* című, először 1969-ben megjelent monográfiájában már önálló fejezetben szerepel az irodalomhoz köthető helynévadás. HAJDÚ

MIHÁLY a Helikon folyóiratban *A név hatalma* címmel gyűjtötte össze a témával kapcsolatos munkákat (1992).

A magyar névtanban ritkák az egy-egy mű minden névtípusára kiterjedő onomasztikai szempontú vizsgálatok (vö. KORNYÁNÉ 2014: 211), még a Névtani Értesítőben is csak szórványosan jelennek meg irodalmi névadással foglalkozó írások, a kevés kivétel egyike VÁCZINÉ TAKÁCS EDIT doktori disszertációja (2018). A vizsgálatok során manapság is leginkább a személynevek kapnak jelentős figyelmet, amelyek elsőként kerültek a névkutatók vizsgálatainak fókuszába.

A magyar onomasztikában az állatnevek kutatása az irodalmi névadásban a személy- és helynévtípusokhoz képest háttérbe szorul. SOLTÉSZ (1979: 70) szerint a régebben gyűjtött állatnevek jelentős része nem is a nyelvészethez kapcsolódik, hanem a néprajzhoz és a művelődéstörténethez, erre példának hozza Kriza János, Herman Ottó, Friedrich Klugest munkásságát. Az irodalmi művekben legtöbbször akkor kap lényeges szerepet az állatnév, ha állatról szóló történetről van szó. A magyar nyelven megjelent tanulmányok száma a százat sem éri el (vö. SOLTÉSZ 1970, 1981; HAJDÚ 1989). Ennek ellenére megfogalmazódott rá az igény, hogy az állatnevek gyűjtésének és csoportosításának szempontjai egységesebbek legyenek, ezzel sokkal könnyebben lehet érdemi összehasonlításokat végezni a témában SZTRÁKOS (2012).

Az állatnevek a hely- és személynevekhez képest jóval kevesebb kultúrtörténeti vonatkozással rendelkeznek, emiatt is lehet, hogy az állatnévvizsgálatoknak kisebb a presztízse a névtani kutatások során. Történeti szempontból is kevés feljegyzés található állatnevekkel kapcsolatban, hiszen régebben az állattartás funkciója inkább a praktikumot szolgálta, mintsem az érzelmi oldalt. Az állat elnevezésének fontos kritériuma, hogy az állat és ember között személyes kapcsolat legyen (LACZKÓ 2003). Ehhez a személyes kapcsolatnak a kialakulásához azonban nem szükséges hosszú idő vagy feltétlen szeretet az állat részéről, gondoljunk csak az állatmentésre.

J. SOLTÉSZ KATALIN az 1982-es III. Nemzetközi Macskakiállítás katalógusa alapján összeállított kategorizációját (1983) követi SZATHMÁRI ISTVÁN is a *Macskanevek egy kisiskolás leány szépirodalmi igényű írásában* (2003) című elemzésében.

A Fekete István műveiben megjelenő állatnevekhez kapcsolódik több elemzés, pl. BUKOVICS (1983), MIZSER (1980). Fontos kutatási előzménynek tekinthető BALÁZS GÉZA *Tulajdonnevek a magyar népmesékben* című műve, mely a Magyar Névtani Dolgozatok 30.

számaként jelent meg (1983). Ez a füzet folytatása a MAROSI Teréz által összeállított *Tulajdonnevek a magyar népmesékben* című munkának (1991).

LACZKÓ (2003) arra hívja fel a figyelmet, hogy az állatnévkutatások hiánya társadalmi problémához is köthető. Az állatvédelem és az ahhoz kapcsolható állattartási kultúra még mindig elmarad a nyugat-európai országokhoz képest. LACZKÓ dolgozatának keletkezési éve óta komolyabb törvények léptek életbe az állatok jogaival kapcsolatban és sokkal nagyobb szerepet kap a védelmük.

A ritkábban előforduló komplexebb elemzések esetében a szerzők a műben megjelenő állatnevekre is kitérnek (HORVÁTH 2015; ARADI 1991). HORVÁTH VIVIEN George R. R. Martin *A tűz és jég dala* című fantasyciklusában elemzi a névadás motivációját. A tanulmányban HORVÁTH személy- és állatnevekkel is foglalkozik. A nevek szimbolikus jelentéstartalma miatt, úgy gondolom, a saját elemzésem szempontjából is fontos kutatási előzmény ez a dolgozat. ARADI GABRIELLA Kosztolányi Dezső *Pacsirta* című művének névanyagát elemzi (1991), főképpen a személy és helynevek többsége jelenik meg a műben, de a novellában szereplő két állatnevet is kiemeli. SIMON MÁRTA Móricz Zsigmond *Árvácska és Pillangó* (1991: 73–95) című tanulmányában szintén a személynevekre kerül nagyobb hangsúly, de a két mű adattárában állatnevek is megtalálhatóak.

Kifejezetten Szabó Magda névadásához kapcsolódó névtani dolgot keveset találunk, ezek egyike a KUSPER JUDIT által írt (2024.) *Abigéltől Emerencig: nevek és sorsok Szabó Magda regényeiben* című tanulmány, melyben három regény személynéadását elemezte hermeneutikai szempontból, BUDA VILLŐ KATALIN (2023a) pedig a *Tündér Lala* című regény személy- és állatneveit is elemzi.

3. Az elemzés motivációja, szempontjai és hipotézisei

A gyűjtést a téma iránti érdeklődésem motiválta, úgy gondolom, a névtannak ez a területe rengeteg lehetőséget nyújt a további elemzésekre. Szabó Magda műveire hosszas gondolkodás után esett a választásom. Kutatásomat mindenképpen egy szerző műveiről szerettem volna elkészíteni. A konzultációkat követően esett a választásom Szabó Magára, akinek a művei egyetemi éveim alatt nyertek nagyobb jelentőséget a számomra. Szabó Magda írói pályafutása alatt különböző korosztályoknak alkotott. A gyermekeknek szóló műveiben gyakran kaptak az állatok jelentősebb szerepet. Ismerve az író nagy állatszeretetét, úgy gondoltam, hogy állatnevek a további regényeiben is meg fognak jelenni.

Ezzel a kutatással a névtan irodalmi névadással és állatnévvizsgálatokkal kapcsolatos területét is szeretném népszerűsíteni. A nevek jelentésének, használatának kérdése már fiatalabb korosztályok számára is érdekes téma lehet. Úgy gondolom, ez a tudományterület a nyelvészettel kapcsolatban könnyebben felkelti a diákok érdeklődését a téma megközelíthetősége miatt. Oktatási szempontból is fontos, hiszen Szabó Magda regényéhez már érettségi tétel is társul. Az olvasóvá nevelés szempontjából meghatározónak tartom az állatnévvizsgálatokat, hiszen az állatkedvelők számára új szemszögből válnak elemezhetővé ezek a művek. A befogadó számára az olvasás folyamata közben szerepet játszik névszimbolika és annak jelentésének megismerése, ahogy pl. KUSPER JUDIT is felhívja a figyelmet Szabó Magda regényeiben megjelenő névszimbolikára és annak jelentéstartalmára. (2024: 74).

Az onomasztika interdiszciplinaritása miatt jelen kutatásomnál is az irodalomtudományi és pszichológiai szempontú megközelítés is elkerülhetetlen. Bár a magyar szakirodalomban Szabó Magda műveinek többfajta elemzését is megtalálhatjuk, névtani kutatás ritkán merül fel, és teljes mértékben az állatnévadásra koncentráló vizsgálatot nem találunk.

Fontosnak gondolom megjegyezni, hogy Szabó Magda regényei történeteiben gyakran merít saját élete eseményeiből. Jelen esetben ezért felmerülhet a kérdés, hogy a most vizsgált állatnevek az irodalmi névadás vagy állatnévadás kategóriájába esnek-e. Gyermekregényeiben legtöbb esetben irodalmi névadásról beszélhetünk.

Kutatásom során 20 művet elemeztem, ezek közül mindössze 11-ben találtam állatnevet. A regények címét és az összes adatot a melléklet tartalmazza. Az adatok forrása Szabó Magda 19 regénye és levélgyűjteménye volt, a korpuszt 95 név alkotja. Ifjúsági- és gyermek regényekből 60, míg a további regényekből 35 adat származik. Az adatbázisba a mű címe, az állat faja és neve került. A névadás motivációját és az állat külső-belső tulajdonságait is ismertetem, ha a névadás szempontjából lényeges. Az elemzésem során a két korosztály műveire jellemző névadási sajátosságokat külön vizsgálom meg.

Első hipotézisem, hogy a különböző korosztálynak szóló művek névadásának sajátosságai között különbséget lehet majd felfedezni. A különböző korosztályoknak szánt regények névadását ezért kontrasztív szempontból vizsgálom.

Második hipotézisem, hogy a gyermek- és ifjúsági regényekben a transznomizációs nevek lesznek többségben.

Harmadik hipotézisem, hogy a névtelenség minden esetben szimbolikus jelentéstartalmú a vizsgált művekben. Feltevésem szerint a történet szempontjából fontos állatok elnevezése vagy éppen el nem nevezése többletjelentést hordoz.

BUKOVICS (1983: 5) szerint azok az állatok kapnak nevet, melyek leginkább humanizáltak: a kutyák, lovak, szarvasmarhák és macskák. A többi fajhoz tartozó állatok névviselése szűkebb körűnek tartja. Kutatásában a főbb rendszerezési szempontokat további alcsoportokra osztotta, az elemzésem során ezeket is alkalmaztam. Az eredet, szerkezet és motiváció kifejtését követően a névtelenség helyzetére reflektálok, azokban a művekben, ahol megjelennek állatok, de a nevük nem derül ki vagy nem említik – hiába kiemelt fontosságú a jelenlétük a szereplők szempontjából.

Az állatnevek funkciója, hasonlóan más tulajdonnevekhez, a megkülönböztetés és az azonosítás. „Az állatnévadás tartománya határtalan. Olyan nevet adunk állatunknak, amelyet akarunk: rendelkezésünkre áll a teljes szókincs és tulajdonnév-állomány, de még önkényes hangsorok is. Ugyanakkor az állatnevek jelentékeny része motivált és információs értékű” (J. SOLTÉSZ 1979: 73). Az írói névadás nemcsak identifikáló funkciót tölt be, hanem karakterizálót is.

3.1. A gyermek- és ifjúsági regények állatnévadása

A rendszerezést BUKOVICS ILDIKÓ elemzési szempontjait veszem alapul (1983). Figyelembe véve a különböző életkori csoportnak szánt műveket, úgy vélem, a névadásnak más funkciója van egy mesében, mintsem egy felnőtteknek szánt epikai műben, ezért úgy gondolom, a gyermek- és ifjúsági művekben a szereplők nevet fognak kapni. A névadás a jellemzés egyik eszköze az irodalomnak (KOVALOVSKY 1934: 36). Szabó Magda legtöbb esetben személyneveket használ, amikor állatoknak nevet ad.

3.1.1. A név eredete

Köszői: *Méhike, Pejko, Cocó, Kesely apó, Pontyné, Terhenyész Szamárka, Kandúrka, Rókica, Félharisnyás, Harisnyás, Doktor Ráró*

Tulajdonnévi: *Fehér Tivadar, Emma, Attila, János, József, Benjámín, Lukács*

Köszői-tulajdonnévi: *Bárány Boldizsár, Bárány Borbála, Bárány Bertalan, Lúd Lőrinc Cica Kornél, Ló Laura, Eb Elemér, Kokas Pál, Egér Editke, Nyúl Mihály, Ponty Ferenc, Sügér Sebestyén, Ponty Piroska, Cinke Csaba, Pók Adorján, Csiga Csaba, Doktor Mókusz Dániel, Mókusz Márta, Sünn Judit, Doktor Sas Tibor, Űrge Kálmán, Gyík György*

Tisztázatlan/kitalált név: *Hiló*

„A már meglévő tulajdonnevek is motiválhatják újabb nevek keletkezését, ekkor tulajdonnévi osztályváltásról, transzonimizációról beszélünk. Személynevek válhatnak állatok tulajdonnévé” írja BAUKO (2015: 18). Az elemzés anyagát képző állatnévi korpusz

legnagyobb része személynévi eredetű. J. SOLTÉSZ megemlíti az állatnévadás antropomorfizálódását is, ami azt jelenti, hogy az elnevezés folyamatát követően emberként tekintünk a házi kedvencekre (1979: 70). A személynév felruhazza az állatokat emberi tulajdonságokkal, érzelmekkel és cselekedetekkel (VÁCZINÉ 2016: 129).

A transzonomizáció 60 adatból 49 adatnál megjelent. A legtöbb állat kételemű nevekkal rendelkezik (31 adat). Ahogy G. PAPP KATALIN (2007: 208) is utal rá, Szabó Magda Bárány Boldizsár versesregénynek állatnévadásakor gyakori típus az alliteráló nevek adása. A gyermekregények állatnévanyagából 13 adat tartozik az alliteráló nevekhez. A tulajdonneveknek jelentéstartalma is lényeges, hiszen kizárólag régi magyar vagy névmagyarosításon átesett neveket választ az író. A Sziget-kék névadásában a transzonomizációs nevek jelennek meg többségében és jóval kevesebb arányban jelennek meg az alliteráló nevek.

A becéző forma a tulajdonnevek esetében csak *Egér Editkénél*, közszoói neveknél pedig *Kandúrka*, *Rókica*, *Pejkó* esetében jelent meg.

3.1.2. A névadás motivációja

a) Külső jegy, tulajdonság:

A külső jegyek alapján történő névadás további altípusokra osztható, így például a szőrzet színe, fajtája vagy a testalkat típusa szerinti. Szabó Magda névadásánál megfigyelhető, hogy a név sok esetben az állatfajára utal, pl. *Cocó*, *Kandúrka*. Ebben az esetben egy közszoó válik tulajdonnévvé, például *Félharisnyás*, *Harisnyás*, *Rókica*.

A *Rókica* név nem az állat fajára, hanem annak rókához hasonló színű bundájára utal. „Boltosbácsi vörössesárga Rókcáját, Rókica gyűrűs farka karvastagságyira dagadt, ha a bolt előtt pórázon vezettek egy kutyát.”¹ *Harisnyás* és *Félharisnyás* esetében is a szőrzetükről kapták a nevüket „furcsa alakú farkát, csatakos fehér harisnyáit.”² A lovaknál is megfigyelhető, hogy vagy az állatfajára vagy annak szőrzetszínére vonatkozik a névadás, pl. a *Cocó* gyermeknyelvi és tájszoó jelentése 'ló' (ÉrtSz.).

A magyar nyelv értelmező szótára szerint a 'kesely' vagy 'kese' jelentése a ló világos sárgás, szőkés színére utal. *Pejkó* neve a 'pej' szóból ered, ami vöröses- sárgásbarna vagy, sötét sörényű és farkú lóra utal. (ÉrtSz.) Az állatok névadásánál megfigyelhető a kedveskedő és

¹ SZABÓ MAGDA: *Sziget-kék* 20.

² SZABÓ MAGDA: *Sziget-kék* 22.

becéző forma, pl. *Kandúrka*, *Pejkó*, *Rókica*. Ez a becéző forma a macskák esetében jelent meg. A legtöbb állat esetében az első névelem, a „vezetéknév” az állat fájára utal.

b) Belső jegy

Mesék esetében különösen fontos az állat tulajdonságaira utaló névadás, amivel a személyiségére is utal az író. A történetek esetében a névadás gyakran szimbolikus jelentéstartalmat is hordoz, amivel üzen a befogadónak, az adott karakter szerepéről a történetben. Szabó Magda műveinek névanyagában erre nem találtam példát.

c) Megszólítás:

1. *Doktor Mókus Dániel*
2. *Doktor Sas Tibor*
3. *Doktor Ráró*

A nevükben szerepel egy titulus, vagy maga a nevük egy megszólítás. A történet során orvosként jelennek meg ezek az állatok.

d) A névadás motivációja tisztázatlan: *Hiló*

A Tündér Lala mű névanyagában a névteremtés is szerepet kap (BUDA 2023a). A *Hiló* nevű madár nevével kapcsolatban úgy gondolom, ez a helyzet. KISS KÁROLY A *mai magyar tolvajnyelv* könyvében találtam meg a *hiló* szót, aminek jelentése: 'csalás' (1963: 24). A történet szempontjából semmi sem igazolja, hogy ez egy leíró név lenne.

3.1.3. Nemtévesztés, névöröklés

Bárány Boldizsár, Bárány Borbála, Bárány Bertalan

Ponty Ferenc, Pontyné

Az összegyűjtött adatok közül a névöröklés esete a Bárány Boldizsár versesregényben jelenik meg leginkább. A különböző családok neve az emberekéhez hasonlóan öröklődik.

A nemtévesztés során az író tudatosan ad hím állatnak nőstényre utaló nevet, ez a gyermekregényekben egyáltalán nem jelent meg

3.2. További regények állatnévanyagának vizsgálata

3.2.1. A név eredete

Közzsói: *Fidó, Bully, Piszekandúr, Debreceni Kandúr, Marcipán, Picimici*

Tulajdonnévi: *Tacitus, Lalage, Viola* (kutya), *Henriettek, Jázon, Évuka, Szoboszlai Konstantin alezredes, Marcika, Mártika, Évica, Borosi Évuka, Borosi, Gigi, Gigus, Marcika, Konstantin, Tulia*

Tisztázatlan: *Viola* (üsző), *Kacorné, Lalon*

Szabó Magda műveiben az állatok gyakran kiszolgáltatottak az emberek szeszélyeinek, de családtagként és szeretett házi kedvencként is gyakran ábrázolja őket. A pillanat című regény *Lalonja* és A freskó *Jázonja* is egy ember dühe miatt veszti el az életüket és a narrátor szinte tárgyilagosan nyilatkozik elvesztésükről. Emerenc családtagnak nevezi a macskáit és az elvesztett borjúról is elérzékenyülve beszél.

Kacorné Kacor királyról kapja a nevét, a macska neve más lehetett, ugyanis eltűnése után kap egy levelet az elbeszélő, amiben *Kacorné* beszámol a házasságáról Kacor királlyal. *Tacitus* és *Lalage* névadása történelem és antik irodalom által motivált névadás.

Hasonlóan a gyermek- és ifjúsági irodalomhoz itt is a tulajdonnevek jelentek meg többségben. A nevek között latin és héber eredetű nevek jelennek meg.

3.2.2. A névadás motivációja

a) Külső jegy alapján:

Bully

Az állatok névadásakor jellemző, hogy külső jegy alapján kapják nevüket. A külső jegyek a névadás motivációja során, gyakran az állatszörzetére, annak színére, vagy a testalkatára utalnak. Ebben az esetben egy közszó válik tulajdonnévvé. Külső jegy névadásánál a név leíró és szerepe teljesül, miszerint jellemzi az adott állatot. Megmaradt Szobotkának regény kutyájának neve az állatfajtájára utal. Érdekes volt számomra, hogy Szabó Magda állatnévadásából ezeknél a regényeknél hiányzik a külső jegyre utaló névválasztás.

b) Belső tulajdonság:

Fidó

Az állatok valamilyen jellegzetes belső tulajdonság alapján is kaphatják a nevüket. Szabó Magda egy „történelmi állatról” nevezi el a regényben megjelenő Fidót. A Fidó név az olasz „fidus” szóból ered, aminek jelentése ’hűség’.

„Elmehet, Belle!” – mondta Johanna, és Belle kiment, köténye zsebében zizzent a papírpénz, amit az idegentől kapott. Már elindult a konyha felé az alagsorba vezető falépcsőn, mikor mást gondolt, visszatért hallgatózni, ahogy számtalanszor megtette, amióta itt szolgált, nem mintha bármikor is izgatta volna, mi az, amiről azt akarják, ne tudja meg, inkább tiltakozásból. Belle nem tűrte, hogy kihagyják valamiből, hogy úgy tegyenek vele is, mint Fidóval. „Fidó most elbúcsúzik, Fidó jó kutya, köszönjük szépen a látogatást, Fidó aludni megy.” Fidó még a farkát is csóválta ilyenkor, s távozóban szerelmes tekintetet vetett a családra. Fidó szelíd kutya volt, Belle nem.”³

A történet során Fidó kutyát a narrátor gyakran az egekig magasztalja, egy emberhez hasonlítja. Az olasz nevű Fido kutyáról kaphatta a nevét, aki 14 évig várt gazdájára, aki a világháborús bombázások során elhunyt. A név emiatt szimbolikus jelentéstartalmat is közvetít.

c) Megszólítás:

Szobotka Konstantin alezredes

d) Történelmi vagy antik névválasztás:

Lalage

Tacitus

Jázon

Szabó Magda történeteiben az antik művészetek és mitológiai témák gyakran szerepet kapnak. Szüleinek köszönheti ezt a tudást és ez az állatok névadásában is megjelenik. A Für Elise című regényének két állat szereplőjének nevük is innen inspirálódott. Jázon esetében nincs utalás a névadás motivációjára. *Jázon* görög eredetű név jelentése „gyógyulást hozó” (KnE.).

e) Tisztázatlan:

Lalon

³ SZABÓ MAGDA *A szemlélők* 27.

3.2.3. Nemtévesztés, névöröklés

1. *Viola* kutya
2. *Viola* üsző
3. *Henriett* kutyák
4. *Henriett* barmok
5. *Henriett* macskák
6. *Henriett* öszvér
7. *Henriett* szamar

Viola a kutya esetében egyértelmű magyarázatot kapunk az állatnévadásának motivációjára és a nemtévesztésre. „Önmagával kapcsolatban nem utasította, némán is megértette az állat, mit akar, akkor már nevet is adott neki, úgy hívta: *Viola*. Fiúkutya volt, ez nem befolyásolta Emerencet.”⁴ A narrátor ezt követően hiába próbálja másképp szólítani az állatot az, csakis az Emerenc által adott névre hallgat. Az idézetekből sejthető, hogy a névadás tudatosan történik, nem pedig véletlen miatt. „*Viola*. Az üszőt hívtuk *Violának* otthon, még anyám nevezte el.”⁵ Ebben az idézetben jelenik meg a névöröklés, ugyanis Emerenc egykori kisállatáról kapja a nevét *Viola*. Az üsző esetében felmerülhet a kérdés, hogy vajon a virágról, vagy a színről kapta az állat a nevét. Ugyan sejthető, mivel az elbeszélő megjegyzi a nemtévesztés jelenségét, hogy a virágnév tulajdonnévvé vált köznevet jelenti.

A Katalin utca regényben Blanka minden állatot egy gyermekkori barátnője után nevez el. A könyvben utalnak is rá, hogy egy seregnyi állatot fogadott örökbe. A történet leírásából tudható, hogy macskákat, kutyákat, barmokat, szamarat és legalább egy öszvért is birtokol. „*Henriett* hallotta, hogy Blanka minden állatot egy néven szólít, minden kóbor, éhes vagy beteg állatot, akit befogadott, és gyógyítani próbált, úgy hívott: *Henriett*.”⁶ A névadás motivációja a karakter büntudatából adódik, hiszen közvetetten felelős a barátnője *Henriett* haláláért. A befogadott állatok mind a lányról kapják nevüket. „...a *Henriettek* ott heverték lehunytt szemmel a kertben, alig emelkedett a horpaszuk.”⁷ Érdekesnek tartottam, hogy a történet során inkább egy entitánsként értelmezhetőek a „*Henriettek*”, mintsem külön egyénekként.

⁴ SZABÓ MAGDA: *Az ajtó* 45.

4. A névtelenség szimbolikus jelentése

J. SOLTÉSZ (1979: 70) az állat- és tárgynevek fő funkciójának nevezi meg az azonos fajon belüli különbség tételét és azonosítást, mint a többi tulajdonnévfajta esetében. A keletkezésükben emelt ki még egy lényeges faktort, az antropomorf szemléletet. Ebből azt a következtetést vonja le, hogy az állat- és tárgyneveknek a névrendszertani jellemzője, hogy nem általánosak és nem minden egyednek van neve. Szabó Magda regényeiben gyakran említésszerűen jelennek meg bizonyos állatok, például az egyik szereplő megsimogat egy macskát. Ezekben az esetekben a J. SOLTÉSZ (1979: 70) által megjegyzett helyzet áll fent az emberhez legközelebb álló háziállatok kapnak nevet, amelyekkel futólag találkozunk nem nevezzük el.

Minden nyelvi jelet tulajdonnévnek tekinthetünk, ha alkotója vagy használója annak tekinti (HAJDÚ 1998: 12). Szabó Magda felnőtteknek szánt művei során észrevettem, hogy gyakran nem nevezi el a regény egy-egy karakteréhez közel álló állatot. Ennek kapcsán FARKAS TAMÁS tanulmánya inspirálta a megnevezetlenül maradás helyzetének vizsgálatát (2014a). Hiszen az eddig olvasott szakirodalmak nagy részében az jelent meg, hogy az emberhez közelálló háziállatok nevet kapnak. A név identitásjelölő tevékenységét is említhetném, de ez sokkal inkább az elnevező számára lényeges, mintsem az állatnak. Az emberek adnak leíró neveket az állataiknak. A történetek során ennek a fajta névtelenségnek nincsen szimbolikus jelentés tartalma, az állatok nem aktív résztvevői a cselekménynek.

PATAKY ADRIENN Szabó Magda lírai műveiben egyfajta kettősséget fedez fel: a „kisebb állatok tiszta, ártatlanságot, szabadságot képviselő természeti lények, a ragadozók veszélyes és morális-etikai szinten negatív, rosszindulatú ösztönlények...” (2018: 201). PATAKY ezt az „animális-humán szembenállásnak” nevezi (2018: 196). Az epikai műveiben is találtam ezekre példát. Legtöbb esetben hasonlítási alapként, de a kisebb állatok pozitív képként jelennek meg. „Cili mesebeli énekhangja madárként szárnyalt a gyerekes hüppögések és az alig vagy sehogy se értett szövegű irredenta dalok fölött.”⁸ Kutatásomban – bár nyelvészeti szempontból vizsgálom a neveket – fontosnak tartom, hogy az irodalomtudományi elemzést is beemeljem az író leírásainak jellegzetességet bemutató.

⁵ SZABÓ MAGDA: *Az ajtó* 132.

⁶ SZABÓ MAGDA: *Katalin utca* 26.

⁷ SZABÓ MAGDA: *Katalin utca* 27.

⁸ SZABÓ MAGDA: *Für Elise* 63.

Ennél az idézetnél például a madarakhoz kapcsolja a halált. „Az erdei úton, a fák alatt madártetem sötétlett madártetem mellett, fekete szegélye volt a tél gyászjelentésének...”⁹ Az író ember ösztönénjét állati hasonlatokkal, metaforákkal érzékelteti.

Negatív érzelmek és a szereplők válsága esetén is kibontakozik ez a jellemzés. „...A kislány, aki nekiindult, hogy megkeresse útközben valahol elvesztett önmagát, s megleli helyette leendő testvérét, a mesebeli eszevan-szívenincset, aki úgy félti primátusát a családjában, mint a kutya a koncot.”¹⁰

Szabó Magda regényeiben a válsághelyzeteket állatokon keresztül szemlélteti erre példa a *Mózes egy, huszonkettő* regényben is ez figyelhető meg. „A kutya fenn keringett, és a rádió közvetítette a szívverését, és nemcsak a tudósok meg mindenféle csillagászok figyeltek rá, míg ott szállt, hanem az egész világ, és mosolyogtak és bólongattak, akik hallgatták, és azt mondogatták egymásnak, nahát, hogy ver a szíve. Még nagyanyám is ráfülelt, pedig mit számít neki állat, úr, súlytalanság, de azért leste a hangokat, mert sose dobogott még élőlény szíve ilyen különös körülmények között, olyan messze a földtől, emberektől, szelíd és vigasztaló szavaktól, olyan közel a csillagokhoz, olyan magasan és magányosan. Beszélte is róla, hogy micsoda marhaság, meg hogy minek az ilyesmi, de azért szinte másról se beszélt, és Lajka szállt és jelzett, és én irigyeltem Lajka kutyát. Itt éltem ebben a szobában, és amit éreztem, legtöbbször nem tudtam se megfogalmazni, se kimondani, csak jelezni tudtam az öregeknek meg a véneknek, tökéletlenül azt is, minden új ébredés kilőtt a világba az emberek közé, szálltam és nyüsztettem, és nem volt ebben a házban senki, aki hallgatta és megfejtette volna a jelzéseimet, mint Lajka kutyáét.”¹¹

FARKAS TAMÁS tanulmányában így nyilatkozik az elnevezés fontosságáról: „Az ősi, névmágiás gondolkodásmód szerint akinek nincs neve, mintegy nem létezőnek tekinthető; a név elválaszthatatlan a névviselőtől (pl. eltörlése az egyén pusztulását is jelentheti); a név a megnevezett lényegét is meghatározza (nomen est omen, sorsirányító és kívánságnevek); stb. [...] E »transzlogikus« gondolkodásmód szempontjából a név a léttel, a létezéssel, illetve a megnevezett egyeddel alapvető, mély, lényegi és sokoldalú kapcsolatban áll (FARKAS 2014a: 126.).

BUKOVICS (1983: 5) szerint a leginkább humanizált állatok kapnak nevet, ezek között a macskák is szerepelnek. Szabó Magda regényeiben azok az állatok, amelyek emberhez közel

⁹ SZABÓ MAGDA: *Ókút* 26.

¹⁰ SZABÓ MAGDA: *Für Elise* 51.

¹¹ SZABÓ MAGDA: *Mózes egy huszonkettő* 135.

állnak, nem kapnak nevet. Az ajtó regényben a macskákat egyszer sem nevezik meg, pedig a két másik háziállat nevét megismerjük.

Szabó Magda személynévadásával is rengeteg szimbolikus jelentéstartalmat közvetít (KUSPER 2024: 74). Emerenc szokatlan nevet kap falusi lányként, ezzel az író kiemeli őt környezetéből (KUSPER 2024: 74). A regényben többször mitológiai szereplőként jellemzi az író. Emerenc „egy Walkür”¹² és ennek a szinte félistenségig magasztalt szereplőnek, már a regény elejétől a macskáival együtt említi az elbeszélő. „A macskáját őrzi odabenn, azt nem engedi kijárni...”¹³ Az ajtó cselekménye során a macskák visszatérnek az elbeszélés során, mégsem nevezik meg egyszer sem őket.

A macskák a történet során, ugyanúgy Emerenc titkait és titokzatosságát jelenítik meg. Emerenc macskái névtelen családtagok és rabok egyben. „Rabok, de élnek. Ez a családom, más nem jutott.”¹⁴ Emerenc szerint ezek az állatok annyira fontosak, hogy a közös családi sírba temeti el az egyik elpusztult állatot: „Emerenc nem szólt egy szót sem, lebontotta a macskát a drótról, mert a kivégző nem kötelet, drótot alkalmazott, riasztó hulla volt a kandúr, gégéje szabadon tátongott, az öregasszony a kertben elhantolt és akkor még nem exhumált Szloka úr sírjába temette, emiatt külön meghurcolták, mert a macskahóhér ráhozta a rendőrséget, szerencsére az ügy elsimult.”¹⁵ A regény vége felé is elpusztul, egyik macskája, akinek a temetését kéri az elbeszélőtől. Ezt az állatot, később a kukába dobja az író, ez is jelentheti Emerenc kérésének a semmibe vételét a narrátor részéről.

A macskák jelenléte szorosan kapcsolódik az ajtó szimbolikájához. Az ajtó őrizte Emerenc által féltett lakhelyét és a benne élő családtagjait is, amint illetéktelenek törtek be, minden amit védelmezett elveszett. A macskák névtelenül tűnnek el, amint a gazdájuk már nem tudja megvédeni őket. „...mikor az ajtó beszakadt, mikor úgy érezhették, rájuk ront a világ, mind visszamenekültek a kiszámíthatatlanságba, a veszély és a halál közegebe, ahonnan Emerenc valamikor kiemelte őket.”

Az ajtó regényben az állatok viselkedése jóslatszerűen jelzi a közelgő bajos eseményeket, mint például *Viola* szakadatlan ugatása, amikor Emerencet ki akarják kényszeríteni a lakhelyéről.

Szabó Magda címadásánál is egytől-egyik olyan tárgyat, fogalmat vagy élőlényt választ ki, ami a történet során szimbolikus jelentéstartalmat ad és a könyv cselekményének előre

¹² SZABÓ MAGDA: *Az ajtó* 10.

¹³ SZABÓ MAGDA: *Az ajtó* 17.

¹⁴ SZABÓ MAGDA: *Az ajtó* 132.

¹⁵ SZABÓ MAGDA: *Az ajtó* 18.

haladtával válik lényegessé. Címadásánál megfigyelhető, hogy egy névelő és szó alkotja vagy egy tulajdonnév: Az ajtó, A pillanat, Az őz, A születésnap. Az őz című regényében vetődött fel először ez a kérdés bennem. A címadó nevét a történet során egyáltalán nem említi az elbeszélő. „**Angélának őze volt**, az őz miatt mentem el hozzá egyszer, mikor már készen voltam a délutáni munkámmal.”¹⁶ Az elemzés szempontjából fontosabb részeket kiemeltem. Az elbeszélő egyik esetben sem nevezi meg az őzet, Angéla tulajdonának tekinti. Az értelmezés szempontjából lényeges Encsy Eszter erős ellenszenvet táplál Angéla iránt. Jelen helyzetnél úgy gondolom a meg nem nevezés tudatos, amivel az elbeszélő távolságát fejezi ki az adott állattól. „Mikor a **guppik megdöglöttek**, nem tudtam ellenállni többet, annyira szerettem volna látni **az őzet**.”¹⁷ Encsy Eszter halai halálát is tárgyilagosan közli megjelenik a kakofemizmus is, az őzet pedig birtokolni valóként kezeli élőlény helyett. „Te nem tudod, milyen az, mikor az ember olyan elmondhatatlanul sóvárog valamire. **A cipő, a ruha, az étel** miatt csak dühös voltam, vagy mogorván szégyenkeztem. A **narancsot** kívántam, de inkább **megfulladtam volna, semhogy elfogadjak Angélától egy cikket** is. Nem érdekelt a lakásuk, a meseképek az Angéla szobájában, kis könyvszekrénye, semmi, csak az **őz**.”¹⁸

Encsy Eszter esetében az állat nem élőlény, hanem tárgy. Ezzel indokolható a meg nem nevezés ténye az állatnak a részéről egyfajta érzelmi távolság áll fent az állat és Encsy Eszter között. Az őz a regény címadója a történet szempontjából rövid ideig szerepel, mégis erőteljes többletjelentést ad a műnek. A befogadó számára Szabó Magda apró részletekkel utal az őz szerepére és Encsy Eszter jellemére. A cselekményt Encsy Eszter szemszögéből olvashatjuk, ezért az olvasó az ő gondolatmenetét, érzelmeit ismeri meg. Az erőteljes ellenszenve az őz gazdája Angéla iránt arra készíti, hogy elengedje az állatot, aki ennek során elpusztul. A regényben kimondja nem az őz halála volt a célja. Amikor megtudja az állat életének elvesztése tényét, azonnal eltereli a gondolatait az őzről: „Rettenetesen szerettem volna, ha még egyszer ott érzem az őz orrát a tenyeremben, ahogy a korpaszapot szimatolja, és rám veti a szemét. Gizike reménykedve nézett rám, elkaptam a tekintetemet. Azon törtem a fejemet, vajon számtanból is meg fog-e bukni. Angéla előttem ült, a háta mozgásáról láttam, hogy sír.”¹⁹

Encsy Eszter szemszögéből az őz valami, amit meg akar szerezni, az idézetben létszükséglethez köthető dolgokat sorol fel. Ellenszenve és későbbi tette miután elengedi az őzt azt mutatja, inkább ne legyen Angéláé. „Emil utálta Domi bácsit és Ilu nénit, utálta Elzát

¹⁶ SZABÓ MAGDA: *Az őz* 41.

¹⁷ SZABÓ MAGDA: *Az őz* 47.

¹⁸ SZABÓ MAGDA: *Az őz* 49.

¹⁹ SZABÓ MAGDA: *Az őz* 58.

is, Angélát szerette. Ha élne még, most ott volna Angéla mellett, ágyba dugná, ápolná, mesélne neki. Milyen szerencse, hogy nem él.”²⁰ Az őz haláláról értesülve hasonlóan reagál, mint a guppik elvesztésére, bár inkább eltávolítja magától az eseményeket. Kijelenti ő nem akarta az őznek a halálát A névtelenség ebben az esetben a távolságot jelöli a narrátor és az állat között. Az őz Eszter irigységének jelképe, amit a végletekig Angéla tulajdonának tekint.

Az ajtó című regényben már említettem Emerenc névadását, most pedig a meg nem nevezés helyzetét is szeretném ismertetni. „Volt egy üszőnk, egy zsemlyeszínű, azt borjú korától én neveltem, és a két kicsi mellett az volt a **harmadik gyermek az én szememben...**”²¹ A történet során megismerjük Emerencet, aki többször is utal arra a háziállatai az ő családjá. Amikor az üszőről mesél az írónőnek, a történet végéig nem említi meg a borjú nevét. A szarvasmarha haláláról végig tárgyilagosan beszél, szinte eltávolítja magától az eseményeket, ahogyan leesett az állat és ott helyben végeztek vele és neki végig kellett néznie. Encsy Eszterhez hasonlíthatnánk, de amint kimondja a nevét elérzékenyül és ő „gyermeknek” tekinti. „Vajon a macskát is úgy nevezte Viola?”²² Az elbeszélőben felmerül a kérdés vajon a további állatok is ezt a nevet örökölték meg, erre a regényben nem kapunk választ.

Emerenc állatai közé tartoznak a macskái, akiket a lakásban tart. Ezek a házi kedvencek nem hagyhatják el az Emerenc által védett lakást. A regényben Emerencnek volt egy macskája a lakásban élő kilencet megelőzően, akit kiengedett ezt az állatot megölték. A történet során „kilincsre akasztott macskaként” beszél róla az elbeszélőnek. Az üszővel ellentétben a macskák nevét egyszer sem említi. Mintha a szörnyű esethez társítaná a nevét, az állat meg nem nevezésével a személyes köteléket szünteti meg, hiszen így nem biztosan az ő macskája, bárkié lehet az akasztott macska a személyes köteléket és azonosító funkciót veszi el. „...kilenc macska él odabenn, pedig nem adok oda egyet sem, és még egy akasztás se lesz itten. **Rabok, de élnek. Ez a családom,** más nem jutott. Na menjen, mert dolgom van.”²³ Emerenc Encsy Eszterrel ellentétben családtagként tekint az állataira. Megjelenik ugyan a birtoklás léte „nem ad oda egyet sem” mégis a meggyilkolt macskáját a családi sírba temette el. Emerenc nem tesz különbséget ember és állat között. A macskák szerepe a történet tetőpontja során is szimbolikusak. „...mikor az ajtó beszakadt, mikor úgy érezhették, rájuk ront a világ, mind visszamenekültek a kiszámíthatatlanságba, a veszély és a halál közegébe, ahonnan Emerenc valamikor kiemelte őket.” A regény tetőpontjában, minden amit Emerenc eddig védett ami

²⁰ SZABÓ MAGDA: *Az őz* 45.

²¹ SZABÓ MAGDA: *Az ajtó* 131.

²² SZABÓ MAGDA: *Az ajtó* 133.

²³ SZABÓ MAGDA: *Az ajtó* 132.

fontos volt számára kiszabadult, „köszemlére” került. Idegenek törnek be Emerenc személyesterébe, amit eddig őrzött. Ennél a fontos jelenetnél is megemlíti a macskákat, amelyek Emerenc emlékeinek részét jelentik.

5. Összegzés

A három hipotézisem igazolást nyert és az elemzésem során Szabó Magda névadásával kapcsolatban újabb megfigyeléseket is tettem.

G. PAPP KATALIN (2007: 152) a népmese és az irodalmi mese műfaji hasonlóságaira hívja fel a figyelmet, vizsgálatom során Szabó Magda és a népmesék névadása között fedeztem fel hasonlóságot. „Induljunk ki abból a tételből, hogy a népmese többé-kevésbé őrzi keletkezési, széles sávú idejének és körülményeinek hagyományokra támaszkodó névhasználatát. Feltételezzük, hogy a szerzői mesék is élnek ezzel a természetes módon adódó névadási gyakorlattal, a népmesei minta követésével” (PAPP 2007: 151). PAPP KATALIN azt írja tanulmányában, hogy Szabó Magda névadása a népmesék névadására hasonlít.

Első hipotézisem, miszerint a különböző korosztálynak szóló művek névadásának sajátosságai között különbséget lehet majd felfedezni, igazolást nyert. Gyermeknek szánt regényeknél többségében a kételemű alliteráló nevek jelentek meg, a felnőtteknek szánt művek esetében ez egyik névre sem volt jellemző. A Bárány Boldizsár versesregény állatnévadásának gyakori típusa az alliteráló nevek adása. A gyermekregények állatnévanyagából 13 adat tartozik az alliteráló nevekhez. Az állatoknak adott személynevek általában régi magyar férfi vagy női nevek közül kerülnek ki (47 adat).

A transznomizáció mindkét korcsoport állatnévadásánál megjelenik, de míg a gyermekirodalmi műveket (49 adat) a népmesei névadás jellemzi (vö. PAPP 2007), addig a további műveknél antik művészethez köthető adatok jelentek meg, pl. *Tacitus*, *Lalage*, *Jázon*. Kedveskedő, becéző forma nagyobb számban a gyermekeknek írott művek esetében jelent meg: *Pejkó*, *Méhike*, *Kandúrka*, *Rókica*. Az Örömhözó, bánatrontó levélgyűjteményének adatai Szabó Magda állatnévadásában visszatérnek a gyermek és ifjúsági irodalmi állatnévadására jellemző elemek: *Marcika*, *Évuka*, *Mártuska*.

Az Örömhözó, bánatrontó műben *Évukának* is nevezik a macskát. A különböző leveleket Tasi Géza állította egy levélgyűjteménnyé, melyet az adatgyűjtés során a további regényeihez soroltam, de ez a mű a két korosztálynak egyaránt megfelel. „Éva, bűdös vadállat, nem ismerjük apádat!”, ami lehet, hogy jó rím, meg az is lehet, hogy igaz, de mélyen sért önérzetemben, mert célzást érzek benne néhai elhunyt édesanyám erkölcsi életének feslett

voltára. (Ami nem igaz, mert évente csak annyiszor ment férjhez, ahányszor kérték.)”²⁴ A történetek során mindent a macskák szemszögéből olvashatunk, az állat antropomorfizációja jelenik meg.

A további regények állatnévadása esetében az egyelemű nevek szerepeltek többségben (24 adat). A külső jegy által motivált névadás a gyermekregények állatnévadását jellemezte (8 adat), pl. *Harisnyás*, *Félharisnyás*, *Rókica*, *Fehér Tivadar*, míg a további regények esetében a *Bully* névnél jelent meg. Belső tulajdonságot jelentő név egyedül a további regények állatnévadásánál található meg: *Fidó*. A névöröklésre mindkét korcsoport regényeinél találunk példát a gyermek regények esetében 8 adat, a további regényekben 7 adat jelenik meg. A Bárány Boldizsár versesregényben az egyes nevek az az emberi névörökléshez hasonlóan jelennek meg, pl. *Bárány Bertalan*, *Bárány Boldizsár*, *Pontyné*, *Mókus Dániel*, *Mókusné*. A további regényeiben korábbi állatok nevét kapják meg: *Viola*. A Katalin utca regényében Blanka bűntudata arra készteti, hogy egykori barátnőjéről nevezze el a gondozásra váró állatokat: *Henriettek*. A nemtévesztés kizárólag a felnőtt korcsoportnak szánt regényeknél jelent meg *Viola* kutya esetében.

A két korcsoportozáshoz köthető névadásnál megfigyelhető, hogy korpuszom adattárában a gyermek- és ifjúsági regények állatnevei egyértelműen dominálnak (60 : 35 arányban).

Második hipotézisem, hogy a gyermek- és ifjúsági regényekben a transzonomizációs nevek lesznek többségben, pl. *Csiga Csaba*, *Gyík György* (13 adat), szintén beigazolódott. A kételemű névadás során megfigyelhető a transzonomizáció jelensége, hiszen családnevet is kapnak az állatok. Ezek a vezetéknév az állatfajára utalnak, kivétel: *Terhenyész Szamárka*. A gyermek- és ifjúsági és további regényeinél is található a korpuszban tisztázatlan eredetű név: *Hiló*, *Lalan*. *Hiló* esetében, akár névteremtésről is szó eshet. Az alábbi állatnevek jelentéséről nem találtam információt, vagy nem illett az állathoz a történet szempontjából. A névtelenség kizárólag a felnőtteknek szánt epikai művekben kap szerepet.

A harmadik hipotézisem, hogy a névtelenség szimbolikus jelentést ad a műnek, számos elemzett regényből származó adat alátámasztja. Ez a jelenség elsősorban a felnőtteknek szánt regények esetében figyelhető meg, például: *Az ajtó*, és *Az őz*. Előbbiben Emerenc macskáinak, amikhez erősen kötődik, nem ismerjük meg a nevét, *Az őz* című regényben pedig a címszereplő, szimbolikus szerepű állat nevére sem derül fény.

²⁴ SZABÓ MAGDA: *Örömhözó, bánatrontó* 105.

Szabó Magda regényei onomasztikai elemzések szempontjából is rengeteg lehetőséget biztosítanak. Az elemzésem során lehetőségem volt betekintést nyerni az irodalmi névadás kutatásának módszertanába. Szabó Magdával kapcsolatban rengeteg szakirodalmat olvashattam, de a névtani kutatások háttérbe szorulnak a szövegek irodalomtudományi megközelítéséhez képest.

Bibliográfia

- ARADI GABRIELLA 1991. Kosztolányi Dezső, Pacsirta. HAJDÚ MIHÁLY szerk., Dolgozatok az írói névadásról. *Magyar Névtani Dolgozatok* 93. ELTE, Budapest.
- BAUKO JÁNOS 2005. Beszélő ragadványnevek a magyar népmesékben. *Névtani Értesítő* 27: 102–110. ELTE, Budapest.
- BAUKO JÁNOS 2015. *Bevezetés a szocioonomasztikába*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra.
- BÖLCSKEI ANDREA – FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN (szerk.) 2017: *Magyar és nemzetközi névtani terminológia. Hungarian and International Onomastic Terminology*. International Council of Onomastic Sciences – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Uppsala–Budapest. 29–47.
- BÖLCSKEI ANDREA – FÓRIS ÁGOTA 2012. Névtan és terminológia 2: Névtan és egységesítés. *Névtani Értesítő* 34: 125–126.
- BUDA VILLŐ 2023a. *Képzelet és valóság határán: (Névtani adalékok Szabó Magda Tündér Lala című meseregényéhez)*. *Filológia.Hu*, 14(1–4): 102–113.
<https://doi.org/10.59648/filologia.2023.1-4.6>
- BUDA VILLŐ 2023b. Öröklődő tündérmesék: *A családi mitológia jelenléte Szabó Magda és Jablonczay Lenke meséjében*. *Iskolakultúra*, 33(5): 74–83.
<https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/44410>
- BUKOVICS ILDIKÓ 1983. Állatnevek Fekete István műveiben. *Magyar Névtani Dolgozatok* 38. ELTE, Budapest.
- FÁBIÁN ZSUZSANNA 2001. Glossario dei termini più importanti dell’Onomastica. In: FÁBIÁN ZSUZSANNA (ed.), *Antologia di Onomastica Italiana*. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Olasz Nyelv és Irodalom Tanszék, Budapest. 291–299.
- FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN (szerk.) 2015. *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet. Budapest.
- FARKAS TAMÁS 2008. Szemlélet és terminológia a névkutatásban: a hivatalos magyar családnévváltoztatások kérdései. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ (szerk.), *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai*. Budapest. 332–41.
- FARKAS TAMÁS 2011. Terminológiai munkálatok a névkutatás területén. *Névtani Értesítő* 33: 203–212.

- FARKAS TAMÁS 2012. Szempontok a magyar névtani terminológia megítéléséhez. *Névtani Értesítő* 34: 139–148. ELTE, Budapest.
- FARKAS TAMÁS 2013. Egy magyar névtani terminológiai szótár tervéről. In: TÓTH SZERGEJ (szerk.), *Társadalmi változások – nyelvi változások. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a Kárpát-medencében. A XXII. MANYE Kongresszus előadásai. A MANYE Kongresszusok Előadásai* 9: 442–445. MANYE – Szegedi Egyetemi Kiadó Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Budapest–Szeged.
- FARKAS TAMÁS 2014a. *A névtelenség és a megnevezés alapkérdéseiről*. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 124–138.
- FARKAS TAMÁS 2014b. Dimenzionális szemlélet a névkutatásban. Általános kérdések és a családnévkutatás példája. *Névtani Értesítő* 36: 9–22.
- G. PAPP KATALIN 2007 Azonosságok különbözőségei a magyar népmese és az irodalmi mese névadási szokásaiban *Névtani Értesítő* 29: 151–153.
- HAJDÚ MIHÁLY 1974. *Előterjesztés a magyar névtudomány műszavainak egységesítéséről*. Sokszorosított kiadvány, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1979. A magyar névtudomány műszavai. *Névtani Értesítő* 2: 18–28.
- HAJDÚ MIHÁLY 1989. A személynevek és az egyéb tulajdonnevek gyűjtése, kutatása (1980–1986). *A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai* 183: 47–62.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003. *Általános és magyar névtan*. Osiris kiadó Budapest.
- HORVÁTH VIVIEN 2015. A személy- és állatnevek rendszere, funkciója és fordíthatósága A tűz és jég dala című fantasy ciklusban. *Névtani Értesítő* 37: 49–66.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1979. *A tulajdonnév funkciója és jelentése*. 109–113. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1982. Macskanevek. *Névtani Értesítő* 8: 74–9.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1986. Újabb állatnévvizsgálatok. *Magyar Nyelv* 110: 129–37.
- KARAFIÁTH JUDIT 1992. A megtalált Nevek. *Helikon Irodalomtudományi Szemle* 38: 400–409.
- KARAFIÁTH JUDIT 1996. A névalkotás mint világalkotás. *Filológiai Közöny* 42: 136–141.
- KARAFIÁTH JUDIT – TVERDOTA GYÖRGY 1992. Irodalom és onomasztika. *Helikon Irodalomtudományi Szemle* 38: 329–332.
- KOROMPAY KLÁRA 2011. Az irodalmi névadás fogalmáról. *Létünk* 2011/3: 86–93.

- KOVALOVSKY MIKLÓS 1934. Az irodalmi névadás. *A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai* 34. Budapest.
- KUSPER JUDIT 2024. Abigéltől Emerencig: nevek és sorsok Szabó Magda regényeiben. *Névtani Értesítő* 46: 65–76
- LACZKÓ KRISZTINA 2003. „Macskanevek – miért ne?” Gondolatok egy körvonalazódó kutatás kapcsán. *Névtani Értesítő* 25: 224–33.
- MIZSER LAJOS 1982. Állatnevek Fekete István műveiben. *Névtani Értesítő* 4: 42–5.
- NEMESNÉ KIS SZILVIA 2008. Állatnévcsoportok kognitív névszemantikai vizsgálatainak tanulságai. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia eladásai. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai* 1. Budapest. 577–87.
- NICHOLAISEN WILHELM F. H. 1986. The structure and fuction of names in English literature. *Studia Anglica Posnaniensia* 18: 139-152.
- PATAKY ADRIENN 2018. „szárnyakon vagy uszonnyal”. Állati és emberi test Szabó Magda lírájában. In: *Kitáruló ajtók. Tanulmányok Szabó Magda műveiről*. Eger, Eszterházy Károly Egyetem Liceum Kiadó. 193–201.
- ROJÁK VINCE 2008. Magyar állatnévkutatás Kárpátalján. *Névtani Értesítő* 30: 211–212.
- SIMON MÁRTA 1991. Móricz Zsigmond: Árvácska és Pillangó. *Dolgozatok az írói névadásról I.* 73–95.
- SZATHMÁRI ISTVÁN 2003. Macskanevek egy kisiskolás lány szépirodalmi igényű írásaiban. *Névtani Értesítő* 25: 234–35.
- SZTRÁKOS ESZTER 2012. Névadási szokások a budapesti állatkertben. In: PARAPATICS ANDREA – CSERNÁK-SZUHÁNSZKY DEBÓRA – ILLÉS-MOLNÁR, MÁRTA (szerk.), *Doktoranduszok a nyelvtudomány útjain. 6. Félúton konferencia*. ELTE BTK, 2010. október 7–8. Budapest, ELTE, Eötvös Kiadó. 245–254.
- T. SOMOGYI MAGDA 2008. Az állatnevek és a névdivat. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia eladásai. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai* 1. Budapest. 603–609.

Források

- KISS KÁROLY 1963. *A mai magyar tolvajnyelv*. BM Tanulmányi és Módszertani Osztály, Budapest.
- ÉrtSz.= BÁRCZI GÉZA – ORSZÁGH LÁSZLÓ (főszerk.) 1959–1962. *A magyar nyelv értelmező szótára*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KnE.= FERCSIK ERZSÉBET-RAÁTZ JUDIT 2009. *Keresztnevek enciklopédiája: A leggyakoribb női és férfinevek*. Tinta Kiadó, Budapest.

Feldolgozott regények

- SZABÓ MAGDA 1958/1965. *Mondják meg Zsófikának*. Magvető Könyvkiadó, Budapest.
- SZABÓ MAGDA 1959. *Sziget-kék*. Magvető Könyvkiadó, Budapest.
- SZABÓ MAGDA 1962. *Születésnap*. Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest.
- SZABÓ MAGDA 1963. *Pilátus*. Magvető Könyvkiadó, Budapest.
- SZABÓ MAGDA 1964. *A Danaida*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.
- SZABÓ MAGDA 1967. *Mózes egy, huszonkettő*. Magvető Kiadó, Budapest.
- SZABÓ MAGDA 1970/90. *Abigél*. Móra Könyvkiadó, Budapest.
- SZABÓ MAGDA 1958. *Bárány Boldizsár*. Móra Könyvkiadó, Budapest.
- SZABÓ MAGDA 1978. *Katalin utca, A szemlélők*. Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.
- SZABÓ MAGDA 1978. *Az őz*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.
- SZABÓ MAGDA 1982. *Für Elise*. Európa Könyvkiadó, Budapest.
- SZABÓ MAGDA 1983. *A disznótor*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.
- SZABÓ MAGDA 1983. *Megmaradt Szobotkának*. Magvető Könyvkiadó, Budapest.
- SZABÓ MAGDA 1990. *A pillanat*. Magvető Kiadó, Budapest.
- SZABÓ MAGDA 2005. *Az ajtó*. Európa Könyvkiadó, Budapest.
- SZABÓ MAGDA 2009. *Örömhözó, bánatrontó*. Európa Könyvkiadó, Budapest
- SZABÓ MAGDA 2012. *Régimódi történet*. Európa Könyvkiadó, Budapest

SZABÓ MAGDA 2016. *Ókút*. Jaffa Kiadó, Budapest.

SZABÓ MAGDA 2018. *Tündér Lala*. Móra Könyvkiadó, Budapest.